

Реферат на тему: "Микола Аркас — історик, письменник"

Микола Аркас

Найціннішою архівною знахідкою, матеріали якої розкривають історію життя Миколи Аркаса, є власноруч заповнена ним біографічна анкета, яка нині зберігається в Чернігівському історіографічному музеї.

"Я народився у Миколаєві, Херсонській губернії" — писав він. "Батько мій — син вчителя Чорноморської штурманської школи Микола Андрійович Аркас, служив, як і всі його брати, у Чорноморському флоті з 1871 по 1881 р.р. у чині генерал-ад'ютанта, адмірала, був головним командором чорноморського флоту і портів.

Мати моя Софія Петрівна — дочка оберштернкрігкомісара Чорноморського флоту, дійсного статського совітника Петра Григоровича Богдановича, переведеного у 1793 р. До Чорноморського флоту із бунчуковських товаришів Полтавського полку.

Вчився я у одеській приватній гімназії Стародубцева і у 1875 році скінчив курс Одеського Новоросійського університету на природознавчому факультеті".

Визнаючи у цій анкеті свій світогляд, як демократично-національний, М. Аркас відзначає першорядну роль на його формуванні сімейного виховання, гімназійних вчителів, знайомства з творчістю Тараса Шевченко, Павла Кутіша. Без будь-яких власних коментаріїв він наводить висновок домашньої вчительки молодих членів родини Аркасів, який вона занотувала у своєму таємному щоденнику, що випадково потрапив до його рук. "Как родители, так и дети, особенно старший сын (тобто Микола), большие патриоты, которые очень любят свою Малороссию и сильно ненавидят Петра Великого и всех, кто не ценит и не любит Малороссии".

Про своє майнове становище і місце у державно-чиновницькому апараті Російської імперії Микола Аркас повідомляє, що у Херсонському та Одеському повітах Херсонської губернії має маєток, де з 1881 року (тобто з року смерті батька) веде власне господарство. До того ж є почесним мировим суддею Херсонського округу і у чині статського радника входить до апарату морського міністерства.

Містифікація з його соціальним статусом розпочалася у 1899 році у Москві, де відбулася прем'єра Аркасової опери "Катерина". Її показували там без оголошення прізвища автора, але дотошний репортер "Московских ведомостей" все ж зумів якось вивудити це прізвище, але при цьому звів на сторінках газети чиновника морського відомства до адмірала, переплутавши таким чином батька з сином. З того часу міф про російського адмірала — українського патріота пішов гуляти як серед ворогів, так і серед друзів українства.

Те саме можна сказати і про "генеральство" Аркаса, про те, що він дослужився до високого цивільного чину, дійсного статського радника, що рівнозначно військовому званню генерал-майора. Хоч це твердження навіть увійшло в енциклопедичну

літературу і потрапило на сторінки вступного нарису до київських перевидань "Історії України-Русі" 1990-91 років, але воно так само міфічне, як і легенда про Аркасове "адміральство". Його спростовує вищезгадана архівна згадка, в якій сам Микола Аркас засвідчує свій чин статського радника, рівнозначного полковнику у війську.

З анкети дознаємося і про написану Аркасом поему "Гетьман Пилип Орлик", де можна побачити зародження тих настроїв, які будуть вписані до "Історії України-Русі".

* * *

Ні! Певен я, що стане правда,
Що знов Вкраїна оживе,
Зітхне свободно, вільне, радо,
Криваві сльози обітре!
Гей устань же, Україно!
Як колись вставала,
І борись за ті права,
Що ти утратила!!

З архівних матеріалів Чернігівського історичного музею дізнаємося й про досі невідомі факти з композиторської діяльності Миколи Аркаса. Зокрема, про написання ним музики до оригінального тексту співочного дуету "Не співай на тепер, Бандуристе!". Є відомості також і про те, що М. Аркас писав музику до вірша Павла Чубинського "Ще не вмерла Україна", хоч тут його випередив композитор Вербицький, музика якого піднесла цей поетичний твір до рівня українського національного гімну.

Шлях Аркасової опери "Катерина", написаної у 1892 році у друк і на сцену виявився нелегким. П'ять років рукопис пролежав у цензурних відомствах Москви та Києва і лише у 1897 році вийшов у світ в Миколаєві за рахунок автора. На обкладинці видання стояло лише прізвище Т. Г. Шевченка, а авторство музики і лібретто були приховані криптонімом "Н. А. ...ъ", та ще й зверху присвята: "Любій, незабутній жінці моїй Олесі". Того ж року фрагменти "Катерини" вперше пролунали у концертному виконанні напівпрофесійного, напіваматорського симфонічного оркестру Миколаївського відділення Російського музичного товариства.

Слухачі захоплено вітали новий твір. Не обминула його своєю увагою і миколаївська преса. Окрилений успіхом автор поспішив надіслати клавір опери своєму давньому другу М. Кропивницькому для сценічної вистави, і той негайно взявся за репетиції. Палки в колеса ставила цензура, внаслідок чого здійснити першу виставу на Україні не вдалося.

Прем'єра відбулася 12 лютого 1899 р. у Москві. Упевненість Аркаса в тому, що високий професіоналізм М.Кропивницького як режисера і талановитість його акторів забезпечать успіх вистави, повністю справдилась. 13 лютого композитор одержав телеграму з Москви: "Вітаємо з успіхом і дякуємо... за довіру. Кропивницький і товариство".

Тоді ж Микола Аркас і задумав написати книгу, яка б описувала історію українського народу. Цією книгою і стала "Історія України-Русі", перше видання якої

вийшло у 1907 році.

Бібліотекар одеської "Просвіти" А.В.Ніковський писав:

"Коли я передивився книгу, то побачив, що автором зроблено все, щоб зміст книги легко й хутко і надовго западав у голову читачеві — це й ілюстрації і, особливо, помітки на полях, котрі мають уявляти з себе конспект.

Таким побитом, додавши те, що написано популярно і пристосовано до середнього читача, можна гадати, що "Історія" буде корисною для гімназій, для учителів народних шкіл, а поки що для кожного українця. Бо ж зараз ми такої історії не маємо.

Візьміть Грушевського — велику в п'яти томах — до неї бояться підходити. "Очерк истории украинского народа" мов зіграти деяку роль, коли ж написане важко і це одбирає охоту до читання. На що вам краще: за весь час існування Одеської Просвіти її було продано всього п'ять примірників!"

А через рік у листі від 16.01.1909 редактор газети "Рада" Є. Чикаленко підбадьорює Миколу Аркаса у його намірах братися за підготовку другого видання.

Не міг автор задовольнити своїх прохачів і за життя, бо право на продаж книги було віддане кіївській книгарні. Крім того, щоб видати "Історію України-Русі", М. Аркас був змушений позичити 10 тисяч карбованців під великі проценти.

Миколаївська "Просвіта" була третім (однаково люблячим, як і два інших — "Катерина" і "Історія України-Русі") дітищем Миколи Аркаса, і коштувала йому не тільки значних матеріальних витрат, а і здоров'я. Адже царські власті на діяльність "просвіт" дивилися з підозрою, а їх учасників так чи інакше переслідували. Не уникнув цього і Микола Аркас, незважаючи на свої високі чини і звання, здобуті на державній службі.

Матеріальні недостатки, в яких він жив останні роки життя, переслідували родину М.Аркаса і після його смерті 13 березня 1909 року.

Література:

1. М. Аркас Історія України-Русі "Маяк", 1994 р.